

XORIJIY TIL IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABGACHA TA'LIM
TASHKILOTLARIDA IQTISODIY TA'LIM BERISHNING ZAMONAVIY
YONDASHUVLARI

Yusupova Go'zal Jabbor qizi
Tangatarov Sardor Sobirjon o'g'li
Qashqadaryo pedagogika texnikumi o'qituvchilari

MODERN APPROACHES TO ECONOMIC EDUCATION IN FOREIGN
LANGUAGE SPECIALIZED PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Gozal J. Yusupova
Sardor S. Tangatarov
Teachers of the Qashqadaryo Pedagogical College

Annotatsiya: Mazkur maqolada xorijiy til ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga iqtisodiy ta'lim berishning nazariy asoslari, amaliy ahamiyati va zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi. Iqtisodiy ta'limning erta yoshdan shakllantirilishi bolalarda tejamkorlik, mehnatsevarlik, mas'uliyat, moliyaviy savodxonlik va tadbirkorlik ko'nikmalarining rivojlanishiga xizmat qilishi yoritilgan. Shuningdek, iqtisodiy tushunchalarni xorijiy tilni o'rganish jarayoni bilan integratsiyalashning pedagogik imkoniyatlari, interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari va loyiha faoliyatining samaradorligi ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: iqtisodiy ta'lim, maktabgacha ta'lim, xorijiy til, moliyaviy savodxonlik, tejamkorlik, tadbirkorlik, integratsiyalashgan ta'lim, interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari, bolalar rivojlanishi.

Abstract: This article analyzes the theoretical foundations, practical significance, and modern approaches to providing economic education for children in foreign language specialized preschool educational institutions. It highlights how the introduction of economic education from an early age contributes to the development of thriftiness, diligence, responsibility, financial literacy, and entrepreneurial skills in children. Furthermore, the article explores the pedagogical opportunities of integrating economic concepts into the process of foreign language learning and demonstrates the effectiveness of interactive teaching methods, play-based technologies, and project-based activities. The study emphasizes the importance of forming economic awareness and life skills in preschool children through innovative and child-centered educational approaches.

Keywords: economic education, preschool education, foreign language, financial literacy, thriftiness, entrepreneurship, integrated education, interactive methods, play-based technologies, child development.

Bugungi globalashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida insondan nafaqat bilimli bo'lish, balki iqtisodiy jihatdan savodli, mustaqil fikrlovchi va mas'uliyatli shaxs bo'lish talab etilmoqda.

Shu sababli iqtisodiy ta'limni erta yoshdan boshlab shakllantirish masalasi dunyo ta'lim tizimida ustuvor yo'nalishlardan biriga aylanmoqda.

Ayniqsa, xorijiy til ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning nafaqat til kompetensiyasini, balki hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Maktabgacha yosh davri bolaning dunyoqarashi, qadriyatlari va dastlabki iqtisodiy tasavvurlari shakllanadigan eng muhim bosqich hisoblanadi. Bola aynan shu davrda "mehnat", "pul", "savdo", "tejamkorlik", "xarid", "boylik" kabi tushunchalar bilan tanisha boshlaydi.

Agar ushbu tushunchalar pedagogik jihatdan to'g'ri va qiziqarli shaklda berilsa, bolada iqtisodiy tafakkur va mas'uliyat hissi erta rivojlanadi.

Xorijiy til ixtisoslashtirilgan bog'chalarda iqtisodiy ta'lim berishning o'ziga xos jihati shundaki, iqtisodiy tushunchalar xorijiy tilni o'rganish jarayoni bilan uyg'unlashtiriladi. Masalan, ingliz tilida "money", "shop", "buy", "sell", "save" kabi so'zlarni o'rganish orqali bolalar bir vaqtning o'zida ham til, ham iqtisodiy bilimlarni egallaydilar. Bu esa integratsiyalashgan ta'limning samarali namunasidir.

Maktabgacha ta'lim tizimida bolalarni har tomonlama rivojlantirish bilan bir qatorda, ularda hayotiy kompetensiyalarni shakllantirish ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Shunday kompetensiyalar qatorida iqtisodiy bilim va ko'nikmalar alohida o'rin tutadi.

Chunki zamonaviy jamiyatda har bir inson kundalik hayotida iqtisodiy munosabatlar bilan bevosita yoki bilvosita to'qnash keladi.

Shu sababli iqtisodiy tarbiya va iqtisodiy ta'limning ilk elementlarini maktabgacha yoshdan boshlab shakllantirish bugungi kunning dolzarb pedagogik masalalaridan biri hisoblanadi.

Iqtisodiy ta'lim deganda bolalarda iqtisodiy tushunchalar, mehnatga ongli munosabat, tejamkorlik, resurslardan oqilona foydalanish, mas'uliyat, tadbirkorlik va moliyaviy savodxonlik elementlarini shakllantirishga qaratilgan maqsadli pedagogik faoliyat tushuniladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun iqtisodiy ta'lim murakkab iqtisodiy nazariyalarni o'rgatishni emas, balki kundalik hayotda uchraydigan sodda iqtisodiy hodisalar bilan tanishtirishni nazarda tutadi.

Bolaning ilk iqtisodiy tasavvurlari oilada shakllanadi.

U ota-onasining mehnat qilishini, turli mahsulotlarni xarid qilishini, pul ishlatishini va uy-ro'zg'or buyumlaridan foydalanishini kuzatadi.

Ana shu kuzatuvlar asosida unda mehnat, mahsulot, pul va ehtiyoj haqidagi dastlabki tushunchalar paydo bo'ladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotining vazifasi esa ushbu tasavvurlarni pedagogik jihatdan to'g'ri yo'naltirish va boyitishdan iborat.

Masalan, bolalarga suv, elektr energiyasi, qog'oz va oziq-ovqat mahsulotlaridan oqilona foydalanish zarurligini tushuntirish orqali ularda tejamkorlik hissi shakllantiriladi.

O'yinchoqlarni ehtiyot qilish, kiyim-kechaklarni asrab-avaylash, ortiqcha isrofchilikka yo'l qo'ymaslik kabi odatlar ham iqtisodiy tarbiyaning muhim tarkibiy qismlaridan hisoblanadi.

Bunday faoliyat bolalarda mas'uliyat, tartiblilik va intizomlilik sifatlarini rivojlantiradi. Iqtisodiy ta'limning yana bir muhim jihati bolalarda mehnatga hurmat tuyg'usini shakllantirishdir.

Bolaga har bir mahsulot inson mehnati natijasida yaratilishi, nonning dehqon va novvoy mehnati evaziga dasturxonga kelishi, kiyim-kechaklar tikuvchilar mehnati mahsuli ekanligini tushuntirish orqali mehnatning qadri anglatiladi. Natijada bolalarda mehnatsevarlik, minnatdorlik va jamiyatlardagi turli kasblarga nisbatan hurmat hissi rivojlanadi.

Bugungi kunda xalqaro ta'lim tajribasida moliyaviy savodxonlikni erta yoshdan rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalik davrida shakllangan iqtisodiy tasavvurlar keyinchalik insonning moliyaviy xulq-atvori va iqtisodiy qarorlar qabul qilishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli maktabgacha ta'limda iqtisodiy tarbiya elementlarini joriy etish nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega.

Natijada iqtisodiy tarbiya olgan bolalarda resurslardan oqilona foydalanish, mehnatga hurmat bilan qarash, mustaqil qaror qabul qilish, jamoada ishlash, muammolarni hal etish va tadbirkorlikka qiziqish kabi muhim hayotiy kompetensiyalar shakllanadi. Bu esa ularning kelgusidagi shaxsiy va kasbiy muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida fanlararo integratsiya muhim pedagogik tamoyillardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, xorijiy til ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yo'nalishlarni o'zaro bog'liq holda o'qitish bolalarning bilimlarni yaxlit tarzda o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

Shu nuqtai nazardan iqtisodiy ta'limni xorijiy til o'rgatish jarayoni bilan integratsiyalash samarali natijalar beradi. Integratsiyalashgan ta'limning mohiyati shundaki, bolalar bir vaqtning o'zida bir nechta kompetensiyalarni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Xususan, iqtisodiy tushunchalarni ingliz tili mashg'ulotlariga kiritish orqali bolalar nafaqat yangi xorijiy so'zlarni o'rganadi, balki iqtisodiy bilimlarga ham ega bo'ladilar.

Bu esa ta'lim mazmunining hayotiyiligini va amaliy ahamiyatini oshiradi. Masalan, "Shop", "Market", "Money", "Food", "Family Budget", "Saving", "Buying and Selling" kabi mavzular bolalarning kundalik hayoti bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu mavzular asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda bolalar mahsulotlarni tanlash, xarid qilish, narxlarini taqqoslash va tejamkorlik haqida dastlabki bilimlarni egallaydilar.

Shu bilan birga, ular "How much is it?", "I would like to buy this", "This is cheap", "This is expensive", "I save money" kabi iboralarni o'rganish orqali kommunikativ kompetensiyalarini ham rivojlantiradilar. Bunday integratsiya bolalarda til o'rganishga bo'lgan motivatsiyani oshiradi. Chunki ular yangi so'z va iboralarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'z navbatida iqtisodiy tushunchalar ham quruq nazariy ma'lumot sifatida emas, balki amaliy faoliyat jarayonida o'zlashtiriladi. Masalan, "Do'kon" mavzusidagi rolly o'yin davomida bolalar sotuvchi va xaridor rollarini bajaradilar. Xaridor mahsulot tanlaydi, uning narxini so'raydi va xarid qiladi, sotuvchi esa mahsulot haqida ma'lumot beradi. Ushbu jarayonda bolalar xorijiy tildagi yangi so'zlarni faol qo'llash bilan birga iqtisodiy munosabatlarning eng sodda ko'rinishlarini ham amaliy jihatdan o'rganadilar.

Xorijiy til va iqtisodiy ta'lim integratsiyasi bolalarda muloqot madaniyati, tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish, mustaqil qaror qabul qilish va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu esa maktabgacha ta'limning asosiy maqsadlaridan biri bo'lgan har tomonlama rivojlangan shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi. Shunday qilib, xorijiy til ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy ta'limni integratsiyalashgan yondashuv asosida tashkil etish bolalarning til, kommunikativ va iqtisodiy kompetensiyalarini bir vaqtda rivojlantirish imkonini beruvchi samarali pedagogik mexanizm hisoblanadi. Maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda o'yin bolalar faoliyatining yetakchi turi bo'lib, ular atrofdagi olam haqidagi bilimlarni aynan o'yin orqali egallaydilar. Shu sababli maktabgacha ta'lim tizimida iqtisodiy tushunchalarni shakllantirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish eng samarali pedagogik vositalardan biri hisoblanadi. O'yin jarayonida bolalar murakkab iqtisodiy tushunchalarni sodda va qiziqarli shaklda o'zlashtiradilar, amaliy faoliyat orqali yangi bilimlarni mustahkamlaydilar hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Iqtisodiy mazmundagi o'yinlar bolalarda pul, mehnat, mahsulot, xarid, savdo, tejamkorlik va resurslardan foydalanish kabi tushunchalar haqida dastlabki tasavvurlarni shakllantiradi. Bunday o'yinlar bolalarning nafaqat iqtisodiy tafakkurini, balki muloqot madaniyatini, matematik tasavvurlarini, ijodkorligini va ijtimoiy faolligini ham rivojlantiradi. Ayniqsa, xorijiy til ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy mazmundagi o'yinlarni chet tili elementlari bilan uyg'unlashtirish ikki tomonlama samaradorlikni ta'minlaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng qiziqarli va samarali iqtisodiy o'yinlardan biri "Mini Market" o'yinidir. Ushbu o'yinda bolalar kichik guruhlariga bo'linib, do'kon faoliyatini tashkil etadilar. Guruh a'zolarining bir qismi sotuvchi, qolganlari esa xaridor rolini bajaradilar. Mahsulotlar sifatida o'yinchoqlar, rasmlar, maketlar yoki kundalik buyumlardan foydalaniladi. Xarid jarayonida maxsus tayyorlangan sun'iy pullar ishlatiladi. O'yin davomida bolalar mahsulot tanlash, narxlarini taqqoslash, pul to'lash va qaytim olish kabi iqtisodiy munosabatlarning eng sodda shakllari bilan tanishadilar. Agar mashg'ulot xorijiy til elementlari bilan tashkil etilsa, bolalar "How much is it?", "I want to buy this", "Here is your money", "Thank you" kabi iboralardan foydalanadilar. Bu esa ularda bir vaqtning o'zida iqtisodiy va lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish imkonini beradi.

Zamonaviy ta'limda ekologik va iqtisodiy tarbiyani integratsiyalash muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. "Save the Earth, Save Money" loyihasi bolalarda tabiat resurslariga ehtiyotkorona munosabatni shakllantirish bilan bir qatorda iqtisodiy tafakkurni ham rivojlantiradi. Loyiha davomida bolalar suv, elektr energiyasi, qog'oz va boshqa resurslarni tejashning nafaqat ekologik, balki iqtisodiy ahamiyatga ega ekanligini o'rganadilar. Masalan, ortiqcha yoqilgan chiroq elektr energiyasi sarfini oshirishi, suvni bekorga oqizish esa tabiiy resurslarning kamayishiga olib kelishi haqida sodda tushunchalar beriladi. Rasmlar, videolar va ingliz tilidagi qisqa iboralar yordamida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning mavzuga qiziqishini oshiradi. Natijada bolalarda tejamkorlik, mas'uliyat, ekologik madaniyat va iqtisodiy ongning dastlabki elementlari shakllanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning iqtisodiy bilimlarini rivojlantirishda ijodiy loyihalarning o'rnini ham katta. "My Dream Shop" loyihasi bolalarda tadbirkorlikka qiziqish, ijodkorlik va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Loyiha davomida bolalar o'zlari orzu qilgan do'kon modelini yaratadilar. Ular qanday mahsulotlarni sotishni xohlashlari, do'kon qanday ko'rinishda bo'lishi va xaridorlarga qanday xizmat ko'rsatishni rejalashtirishlari haqida fikr yuritadilar. So'ngra tayyorlangan loyiha guruh oldida xorijiy tilda taqdim etiladi. Mazkur faoliyat bolalarda iqtisodiy tasavvurlar bilan bir qatorda ijodiy yondashuv, muloqot madaniyati va jamoada ishlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Shunday qilib, o'yin texnologiyalari iqtisodiy ta'limning samaradorligini oshirish, bolalarda amaliy tajriba hosil qilish va iqtisodiy bilimlarni qiziqarli shaklda o'zlashtirish imkonini beruvchi muhim pedagogik vosita hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim tizimida iqtisodiy ta'limning samaradorligi ko'p jihatdan qo'llanilayotgan pedagogik yondashuvlarga bog'liq. Zamonaviy ta'lim konsepsiyasida bolaga tayyor bilim berish emas, balki uning mustaqil fikrlashi, amaliy faoliyati va hayotiy kompetensiyalarini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan xorijiy til ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy ta'limni tashkil etishda innovatsion pedagogik texnologiyalar va zamonaviy metodlardan foydalanish muhim

ahamiyat kasb etadi. Kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta'limning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv bolalarda nazariy bilimlardan ko'ra amaliy hayotda qo'llaniladigan ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan. Iqtisodiy ta'lim jarayonida bola nafaqat "pul", "mehnat" yoki "tejamkorlik" tushunchalarining ma'nosini bilishi, balki ularni kundalik hayotda qo'llashni ham o'rganishi kerak. Masalan, suvni tejash, o'yinchoqlarni ehtiyot qilish, xarid vaqtida mahsulotlarni taqqoslash kabi amaliy faoliyatlar iqtisodiy kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

STEAM texnologiyasi (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) bugungi kunda maktabgacha ta'limning eng innovatsion yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Masalan, "Do'kon quramiz" loyihasi davomida bolalar maket tayyorlash, mahsulotlarni joylashtirish, narxlarni belgilash va xaridorlarga xizmat ko'rsatish kabi faoliyatlarni amalga oshiradilar. Ushbu jarayonda matematika, texnologiya, dizayn va iqtisodiy bilimlar o'zaro integratsiyalashadi. Natijada bolalarda mantiqiy fikrlash, muammoni hal qilish va ijodkorlik qobiliyatlari rivojlanadi.

Interfaol metodlar bolalarni ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. "Aqliy hujum", "Klaster", "Mikrofon", "Savol-javob", "Bahs-munozara" kabi metodlar bolalarda erkin fikr bildirish, tinglash va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, "Pulni nimaga tejash kerak?" mavzusida tashkil etilgan suhbat davomida bolalar o'z fikrlarini bildiradilar, tengdoshlari fikrlarini tinglaydilar va umumiy xulosaga keladilar. Bu esa iqtisodiy tafakkurning shakllanishiga xizmat qiladi. Bugungi raqamli davrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'limning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Interaktiv taqdimotlar, animatsion videolar, virtual ekskursiyalar va elektron o'yinlar iqtisodiy mavzularni bolalar uchun yanada qiziqarli va tushunarli qiladi. Masalan, ishlab chiqarish jarayoni yoki mahsulotning do'konga kelish yo'lini aks ettiruvchi animatsiyalar bolalarning iqtisodiy jarayonlarni yaxshiroq tushunishiga yordam beradi. Biroq texnologiyalardan foydalanishda me'yorni saqlash va jonli muloqotni ustuvor qo'yish muhimdir.

Maktabgacha ta'lim tizimida iqtisodiy ta'limning ahamiyati tobora ortib borayotgan bo'lsa-da, ushbu yo'nalishda qator muammolar saqlanib qolmoqda. Ular iqtisodiy tarbiyaning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Avvalo, ayrim pedagoglarning iqtisodiy ta'lim metodikasi bo'yicha bilim va ko'nikmalari yetarli darajada shakllanmagan. Natijada iqtisodiy tushunchalarni bolalarga yosh xususiyatlariga mos va qiziqarli tarzda yetkazishda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Ikkinchi muammo iqtisodiy tarbiyaga oid zamonaviy didaktik materiallar, o'yinlar va metodik qo'llanmalarning yetarli emasligidir. Ko'plab ta'lim muassasalarida ushbu yo'nalish bo'yicha maxsus ishlab chiqilgan materiallar kam uchraydi. Shuningdek, ayrim ota-onalar iqtisodiy tarbiyaning ahamiyatini yetarlicha anglamaydilar. Bolalarning iqtisodiy bilimlari faqat ta'lim muassasasida emas, balki oilada ham mustahkamlanishi kerak. Oila va bog'cha o'rtasidagi hamkorlik yetarli bo'lmaganda

iqtisodiy tarbiya samaradorligi pasayadi. Yana bir dolzarb muammo sifatida bolalarning gadjetlarga haddan tashqari bog'lanib qolayotganligini ko'rsatish mumkin. Telefon va planshetlardan ortiqcha foydalanish jonli muloqotning kamayishiga olib keladi, bu esa kommunikativ va iqtisodiy kompetensiyalarning shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur muammolarni hal etish uchun pedagoglarning malakasini oshirish, innovatsion metodikalarni joriy etish, zamonaviy didaktik materiallar yaratish hamda ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish zarur. Ana shundagina xorijiy til ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy ta'limning samaradorligini oshirish mumkin bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, xorijiy til ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy ta'lim berish bolalarning har tomonlama rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Iqtisodiy tushunchalarni xorijiy til bilan integratsiyalash bolalarda bir vaqtning o'zida ham til kompetensiyasini, ham iqtisodiy tafakkurni shakllantirish imkonini beradi. O'yin texnologiyalari, loyihaviy faoliyat, interfaol metodlar va zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish iqtisodiy ta'limni bolalar uchun qiziqarli va samarali qiladi. Shu bilan birga, oila va ta'lim muassasasi hamkorligi, pedagoglarning kasbiy kompetentligini oshirish va innovatsion metodikalarni joriy etish ushbu yo'nalishdagi ishlarning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Kelajakda maktabgacha ta'lim tizimida iqtisodiy tarbiyani yanada takomillashtirish, milliy va xalqaro tajribalarni uyg'unlashtirish hamda bolalarda erta yoshdan moliyaviy savodxonlikni shakllantirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qoladi

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. UNESCO. Early Childhood Care and Education Global Report 2024. Paris: UNESCO Publishing, 2024.
2. UNICEF. Early Childhood Development Strategy 2023–2030. New York, 2023.
3. OECD. Starting Strong VIII: Early Childhood Education and Care. Paris: OECD Publishing, 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. Toshkent, 2022.
5. Ismoilova Z.K., Raximova D.R. Maktabgacha pedagogika va innovatsion texnologiyalar. Toshkent, 2024.
6. Nurmatova M.B. Maktabgacha yoshdagi bolalarda iqtisodiy tarbiya asoslari. Toshkent: Tafakkur, 2023.

